

notes [22_2020](#)
konserwatorski

Redaktor naczelny
Joanna Ważyńska

Komitet redakcyjny
Ewa Potrzebicka – przewodnicząca
dr hab. Marzenna Ciechańska
dr hab. Elżbieta Jabłońska
dr Władysław Sobucki
Bogdan Filip Zerek

Projekt okładki **Waldemar Koralewski | Portlab**
Projekt wnętrza **Waldemar Koralewski, Ewa Dajksler | Portlab**
Redakcja i korekta **Agnieszka Konopka**
Tłumaczenie streszczeń **Szymon Żuchowski**
Skład **Andrzej Dybowski**

Copyright © Biblioteka Narodowa, Warszawa 2020
ISBN 978-83-7009-954-1
ISSN 1509-5681

Kroje pisma
Utopia, Zaluski

Nakład 250 egz.
PRINT GROUP Sp. z o.o., Szczecin

Biblioteka Narodowa
al. Niepodległości 213
02-086 Warszawa
www.bn.org.pl

notes 22_2020
konserwatorski

Biblioteka Narodowa
Warszawa 2020

Spis rzeczy

- 9 — **Od Redakcji**
- 13 — **Polityka ochrony i konserwacji zbiorów**
- 15 — **Kolekcja z księgozbioru Hieronima Łopacińskiego w Narodowym
Zasobie Bibliotecznym**
Grzegorz Figiel
- 31 — **Fałszerstwa dziedzictwa piśmienniczego w świetle prawa karnego
i kryminalistyki**
Dariusz Wilk
- 77 — **Fizyka, chemia i mikrobiologia w ochronie i konserwacji zbiorów**
- 79 — **Światłotrwałość i światłonieterwałość – o możliwościach
wykorzystania wyników badań mikrofedometrycznych
w ochronie zbiorów**
Tomasz Łojewski, Małgorzata Grzelec
- 99 — **Z praktyki konserwatora**
- 101 — **Hilandar Monastery: Care for endangered collections**
Željko Mladičević
- 129 — **Problematyka konserwacji zabytkowych druków z XIX wieku
na przykładzie książki Marii Konopnickiej „Historia o krasnoludkach
i o sierotce Marysi” – pierwodruku ze zbiorów Biblioteki Narodowej
w Warszawie**
Aleksandra Kołątaj

- 169 — Konferencje, warsztaty, wydarzenia
- 171 — Kalendarium wydarzeń 2020
Agata Lipińska
- 175 — Polemika wokół artykułu Agnieszki Bangrowskiej „Zastosowanie pochodnych chinoliny do dezynfekcji druków biblijnych z kolekcji biblioteki Fundacji Wiktora H. Baworowskiego we Lwowie”
- 181 — Noty o Autorach

Contents

- 9 — **Editor's Note**
- 13 — **Preservation and Conservation Policy**
- 15 — **A selection from the Hieronim Łopaciński book collection
in the National Heritage Collections**
Grzegorz Figiel
- 31 — **Literary heritage forgery from the perspective of criminal
law and forensics**
Dariusz Wilk
- 77 — **Physics, Chemistry and Microbiology in Preservation
and Conservation**
- 79 — **Light (in)sensitivity of materials: on the possible uses
of microfading examination results in the protection
of collections**
Tomasz Łojewski, Małgorzata Grzelec
- 99 — **From a Conservator's Practice**
- 101 — **Hilandar Monastery: Care for endangered collections**
Željko Mladićević
- 129 — **Conservation of historic printed matter as demonstrated
by the first edition of Maria Konopnicka's book „Historia
o krasnoludkach i o sierotce Marysi” from the collections
of the National Library of Poland**
Aleksandra Kołątaj

- 169 — [Conferences, Workshops, Events](#)
- 171 — [Calendar of Events in 2020](#)
Agata Lipińska
- 175 — [Response to the article by Agnieszka Bangrowska „The use of quinoline derivatives for disinfection of biblical prints from the collection of the Wiktor h. Baworowski Foundation Library in Lviv”](#)
- 181 — [About Authors](#)

— Od Redakcji

Oddajemy do rąk Czytelników najnowszy numer „Notesu Konserwatorskiego”.

Wśród autorów i recenzentów współpracujących przy tworzeniu obecnego numeru czasopisma znaleźli się prawnicy, historycy sztuki, inżynierowie i oczywiście „praktycy” – konserwatorzy i opiekunowie zbiorów. Stanowi to odzwierciedlenie faktu, że opieka nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym stała się już na dobre obszarem interdyscyplinarnym, angażującym specjalistów z bardzo wielu dziedzin nauki. Poszerzenie dostępnego dla działań konserwatorskich spektrum możliwości technologicznych, materiałowych i technicznych ostatecznie przekłada się na lepsze zabezpieczenie materialnej spuścizny. Takie otwarcie ma też niewątpliwie ogromne znaczenie w propagowaniu świadomości ważności zachowania fizycznego świadectwa kultury materialnej dla harmonijnego rozwoju i funkcjonowania człowieka i społeczeństwa. W ten niezwykle istotny temat angażują się coraz liczniej naukowcy, czyniąc go oczywistą częścią swojej pracy, a za tym również coraz szersze kręgi społeczeństwa.

Już kilkakrotnie na łamach „Notesu Konserwatorskiego” prezentowano opracowania i raporty na temat najbardziej podstawowej, ogólnokrajowej formy opieki nad dziedzictwem piśmienniczym, jaką było utworzenie i następnie systematyczne rozszerzanie Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Kolejną biblioteką, której zbiory w 2020 roku zostały włączone do NZB, jest Wojewódzka

Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Grzegorz Figiel w swoim artykule prezentuje unikatową kolekcję zbiorów specjalnych z księgozbioru Hieronima Rafała Łopacińskiego, stanowiącą część zbiorów specjalnych Biblioteki. Składają się na nią rękopisy, stare druki, zbiory kartograficzne, grafika, dokumenty życia społecznego, pocztówki i fotografie – unikalne obiekty piśmiennictwa krajowego, bezcenne skarby kultury regionu. Autor opisuje również techniczne rozwiązania dotyczące warunków przechowywania materiałów bibliotecznych, które zastosowano w Bibliotece dla zapewnienia bezpieczeństwa cennym zbiorom.

Innym ważnym aspektem ochrony są uregulowania prawne, stanowiące podstawę, punkt wyjścia, a także granice dla działań instytucji powołanych do opieki nad zbiorami. Prawne aspekty ochrony dziedzictwa piśmienniczego omawia Dariusz Wilk, akcentując sytuacje problematyczne, związane zwłaszcza z definicjami przedmiotów chronionych, różnicami w zakresie ochrony zależnymi od miejsca przechowywania oraz z oceną wartości. Jest to perspektywa prezentowana stosunkowo rzadko, jednak o istotnym znaczeniu dla dobrostanu zabytkowych obiektów. Autor zapoznaje ponadto Czytelnika z kryminalistycznymi metodami identyfikacji fałszerstw i przytacza rozpoznane, spektakularne przypadki.

Opiekunowie zbiorów, konserwatorzy, bezustannie stają w obliczu konieczności wyboru lub oceny skuteczności środków i działań, jakie mogą zostać wykorzystane dla ochrony powierzonych im pieczy zabytków. W podejmowaniu właściwych decyzji, poza profesjonalnym przygotowaniem i doświadczeniem tych osób, ogromne wsparcie daje nowoczesna technologia. W artykule Tomasa Łojewskiego i Małgorzaty Grzelec opisana została metoda mikrofedometrii – nieniszczącego badania wrażliwości materiałów na światło. Autorzy porównują tę technikę z innymi metodami powszechnie używanymi do badania wrażliwości materiałów na światło. Przedstawiają podstawowe koncepcje związane z zastosowaniem metody mikrofadingu w konserwacji profilaktycznej oraz przykłady różnych możliwości wykorzystania wyników pomiarów MFT w planowaniu wystaw, monitoringu kolekcji i związanych z tym badań.

Temat planowania i realizacji zakrojonego na dużą skalę, również czasową, projektu konserwatorskiego ochrony piśmienniczego dziedzictwa, przedstawił w swoim opracowaniu Željko Mladićević. Tekst jest tym bardziej ciekawy, ponieważ dotyczy klasztoru Hilandar (Chilandar) na Świętej Górze Athos, wpisanej w 1988 roku na listę światowego dziedzictwa UNESCO – miejsca, do którego normalny dostęp jest praktycznie niemożliwy. Kompleksowej opieki nad bezcennymi zabytkami piśmiennictwa zgromadzonymi w klasztorze podjęła się Biblioteka Narodowa Serbii.

W klasztorze Hilandar mnisi gromadzili skarby, nie tylko piśmiennictwa, nieprzerwanie od XII wieku. Począwszy od 1971 roku Biblioteka Narodowa Serbii (NLS) rozpoczęła prace badawcze i inwentaryzację rękopisów i druków, wydawanie katalogu rękopisów cyrylickich oraz katalogu starodruków, przenoszenie zbiorów ze starych pomieszczeń magazynowych do nowo powstałego budynku skarbcza, tworzenie bazy danych. Z uwagi na fakt, iż większość średniowiecznych rękopisów i dokumentów wymaga konserwacji, NLS co roku wysyła do klasztoru zespół konserwatorów. Pomimo specyficznych zasad i ograniczeń obowiązujących w autonomii monastycznej Agion Oros, wyniki uzyskane w dziedzinie konserwacji były bardzo dobre.

Problematykę konserwacji zabytkowych druków XIX- i XX-wiecznych z kolei zarysowuje w swoim artykule Aleksandra Kołątaj. Autorka analizuje zmiany technologiczne i materiałowe oraz ich niekorzystny wpływ na trwałość książek z XIX i XX wieku. W 2016 roku Biblioteka Narodowa pozyskała egzemplarz pierwszego wydania baśni Marii Konopnickiej *Historia o krasnoludkach i o sierotce Marysi* z 1896 roku – cennego i unikalnego druku oprawnego. W 2017 roku obiekt ten poddano konserwacji w IKZB BN oraz wykonano jego digitalizację.

Na tle procedur konserwatorskich rutynowo przeprowadzanych w IKZB BN autorka przedstawia szczegóły, a przy tym wyjątkowość jednostkowej, „pełnej”, konserwacji książki z kategorii druków nowszych.

W aktualnym numerze można znaleźć również kalendarium przygotowane przez Agatę Lipińską. Obecne w 2020 roku ograniczenia pandemiczne wymusiły przeniesienie spotkań w sferę wirtualną. W tej formie odbyło się wiele

cyklicznych wydarzeń, a terminy pozostałych uległy przesunięciu. W formie tradycyjnej, choć w reżimie sanitarnym zorganizowane zostały pięciodniowe Warszawskie Spotkania Konserwatorskie – Sztuka Konserwacji 2020, których głównym inicjatorem jest Okręg Warszawski ZPAP. Biblioteka Narodowa przygotowała jedną sesję, poświęconą ochronie i konserwacji zabytków piśmienniczych przechowywanych w bibliotekach, muzeach i archiwach.

W związku z tematami szczególnie poruszającymi środowisko konserwatorów, „Notes Konserwatorski” udostępnia swoje łamy dla konstruktywnej dyskusji. Tym razem wykładowcy z Katedry Konserwacji-Restauracji Papieru i Skóry UMK w Toruniu zwracają uwagę na, ich zdaniem pochothane, wnioski o przydatności pochodnych chinoliny do dezynfekcji zabytków na podłożu papierowym. Pochwały i zachęty do stosowania nowych związków zostały zamieszczone w 2020 roku w kilku tekstach – w numerze 111 czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, na stronach edukacyjnych Uniwersytetu Śląskiego i w Internecie.